

**LLICENCIATURA EN CRIMINOLOGIA
VICTIMOLOGIA
CURS 2008-2009
PROF. JUAN CARLOS GUILLÉN VILLEGAS¹**

¹ Departament de Psicologia Clínica i de la Salut.
Facultat de Psicologia.
E-mail : JuanCarlos.Guillen@uab.es
Despatx : B5 / 158.20

PLANTEJAMENT I OBJECTIUS GENERALS DE L'ASSIGNATURA

La victimologia ha estat històricament una disciplina poc present en el camp de les ciències criminològiques i fins a dates recents no s'ha incorporat plenament com a objecte d'estudi prioritari. En aquest sentit, l'interès social i científic per les víctimes no ha cessat de créixer en els darrers anys, generant-se múltiples i diverses línees de treball victimològic tant en l'àmbit aplicat com en el d'investigació.

L'anàlisi i comprensió dels efectes del delictes en les víctimes, dels diferents processos de victimització, del rol de la víctima en el procés jurídic-penal, de les relacions de la víctima amb el seu context social, dels programes d'ajut a les víctimes i de les diferents tècniques d'investigació i d'avaluació en víctimes d'actes delictius, han de ser tots ells aspectes destacats en la formació de qualsevol futur professional de l'àmbit criminològic.

Des d'aquest punt de vista, aquesta assignatura pretén, mitjançant la integració de continguts teòrics i pràctics corresponents a cinc grans blocs temàtics, oferir als alumnes una visió àmplia i diversa sobre les diferents teories de la victimització, el procés de victimització, els diferents tipus de delictes segons el seu impacte en les víctimes, les relacions entre víctima i sistema de justícia penal, el rol de la víctima en la política criminal, els diferents programes d'ajut a les víctimes, la psicologia de la victimització criminal, la principal metodologia avaluativa utilitzada en el camp aplicat, la victimologia forense i la victimització clínica i psicosocial específica en els diferents àmbits delictius.

Tot i que es contempla una introducció a les principals contribucions provinents de la victimologia clàssica i d'altres disciplines (dret, criminologia, ciències socials) l'enfocament prioritari de l'assignatura es correspon amb el propi de la psicologia de la victimització i fa especial incidència en els aspectes aplicats, tant de tipus clínic o pericial com de tipus assistencial.

PROGRAMA FORMATIU

Bloc I. Teories de la victimització

Es tracta d'un bloc introductori al camp. Es presenten els orígens de la disciplina des d'una perspectiva històrica i els principals models teòrics dins del marc de la crisi dels models victimològics tradicionals. També s'aborda la caracterització conceptual de la disciplina i les seves relacions amb altres disciplines.

Tema 1. Història de la Victimologia. Concepte de Victimologia. Teories de la victimització.

Bloc II. El procés de victimització: víctimes i delictes

S'introdueix als conceptes de víctima i de risc de victimització, passant posteriorment a abordar els diferents processos de victimització i els diferents tipus de delictes segons la seva incidència en les víctimes..

- Tema 2. Concepte de víctima. Diferents processos de victimització (primària, secundària, terciària, multivictimització). Risc de victimització i vulnerabilitat de la víctima.
- Tema 3. Tipus de delictes: d'impacte i de desenvolupament perllongat. Anàlisi d'alguns delictes des del punt de vista de la seva incidència social i victimològica.

Bloc III. Relacions entre víctima i sistema de justícia

De forma específica s'aborden les relacions entre les víctimes i el sistema legal, contemplant els principals agents institucionals que interactuen amb les víctimes, així com la consideració de les víctimes en el nostre ordenament jurídic. També s'exposen algunes qüestions relatives al rol de la víctima en la política criminal, com les enquestes de victimització, la por al delictes i la prevenció del delictes.

- Tema 4. Diferents fases en el contacte de la víctima amb el sistema legal: policial, processal, veredictes final i postsentència. La víctima en l'ordenament jurídic: marc legal nacional i internacional.
- Tema 5. Rol de la víctima en la política criminal: les enquestes de victimització, la por al delictes, la víctima i la prevenció al delictes, la resocialització de la víctima.

Bloc IV. Programes d'ajut a les víctimes

En aquest bloc s'analitzen els diferents models d'ajut a les víctimes i les seves característiques distintives, així com les diferents formes d'actuació segons la naturalesa del problema plantejat.

- Tema 6. Programes de reparació a càrrec de l'ofensor. Programes de compensació. Programes d'atenció immediata. Programes d'assistència a la víctima-testimoni. El moviment associatiu de les víctimes.
- Tema 7. Programes de Mediació Penal.
- Tema 8. Característiques i funcionament de les Oficines d'Atenció a la Víctima. El programa de suport a l'exploració judicial de víctimes vulnerables.

Bloc V. Efectes del delictes en les víctimes

Es presenten els principals models teòrics, els diferents canvis que el delictes produeix en les víctimes, la metodologia i els àmbits de l'avaluació. També s'introdueix als principals quadres psicopatològics en les víctimes, la victimització psicològica segons els diferents delictes i les bases de la victimologia forense.

- Tema 9. La psicologia de la victimització criminal. Diferents canvis produïts en les víctimes: cognitius, afectius, comportamentals, psicofisiològics. El model Transaccional de Lazarus i Folkman.
- Tema 10. Metodologia avaluativa: entrevista, escales i inventaris, qüestionaris de personalitat, tests projectius, altres instruments. Períodes clau avaluatius.
- Tema 11. La victimologia forense: conceptes bàsics, àmbits d'actuació, conceptes de lesió psíquica, seqüela psíquica, causa i concausa. Valoració psicojurídica de les seqüeles: informe pericial i testificació. El trauma psicològic a mig-llarg termini. El Síndrome d'estrès posttraumàtic (TEPT) i altres trastorns habituals.
- Tema 12. La victimització psíquica en els diferents àmbits: Violència de gènere. Víctimes d'agressions sexuals o agressions físiques. Víctimes d'accidents de trànsit.
- Tema 13. La victimització psíquica en els diferents àmbits: Assetjament psicològic en context laboral (*mobbing*). Maltractaments i abús sexual infantil. L'avaluació de les víctimes infantils.

COMPETÈNCIES ESPECÍFIQUES DE L'ASSIGNATURA

1. ÀMBIT TEÒRIC:

- 1.1. Búsqueda, comprensió i síntesi de les dades relatives a la victimització criminal en les diferents fonts oficials existents (estadístiques dels diferents organismes de l'administració, enquestes de victimització, enquestes de seguretat pública, etc.).
- 1.2. Búsqueda, comprensió i síntesi d'informació victimològica a la xarxa d'internet local i internacional.
- 1.3. Resum i valoració crítica d'articles científics sobre temàtica victimològica.

2. ÀMBIT PRÀCTIC:

- 2.1. Búsqueda, anàlisi i comprensió de les dades relatives a la víctima en la documentació inclosa a l'expedient judicial (atestat policial, declaració, informes forenses, etc.).
- 2.2. Valoració del risc d'agressió en víctimes de violència per part de la parella mitjançant la complimentació d'una guia d'avaluació protocolitzada.
- 2.3. Identificació dels criteris diagnòstics del Trastorn per Estrès Posttraumàtic (TEPT) en víctimes d'actes delictius.
- 2.4. Disseny d'un programa de mediació penal, amb redacció dels acords corresponents.

METODOLOGÍA DIDÀCTICA I SISTEMA D'AVALUACIÓ

L'assignatura segueix un model d'avaluació continuada. L'Avaluació només és possible si es dona una presència regular de l'alumne a l'aula docent, per la qual cosa, aquells alumnes que no assoleixin un mínim del 70 % d'assistència (tant a les classes teòriques com pràctiques) no podran ser avaluats en la convocatòria oficial corresponent.

Aquesta modalitat d'avaluació es concreta en la realització, després de finalitzar els blocs temàtics 2,3,4 i 5, de quatre activitats proposades pel professor i en les quals els alumnes hauran de respondre a una sèrie de qüestions plantejades o a emetre una reflexió valorativa sobre un tema o problema específic. En aquestes activitats, que no consisteixen en una prova de coneixements teòrics, l'alumne haurà de relacionar i integrar els continguts exposats en cada bloc temàtic, amb l'objectiu de poder realitzar una valoració personal o respondre a les preguntes plantejades amb una visió crítica, reflexiva i integradora.

Les activitats d'avaluació continuada proposades pel professor poden consistir en la lectura i valoració crítica d'un document, l'anàlisi, buidat i síntesis valorativa de dades estadístiques relatives a la victimització criminal o a la resolució de casos o supòsits pràctics relacionats amb els continguts de l'assignatura.

Les activitats d'avaluació continuada es realitzaran fora de l'horari de classe i hauran de ser entregades en el termini màxim d'una setmana des del moment en que el seu enunciat sigui lliurat pel professor.

No existeix un examen final de continguts teòrics alternatiu a l'avaluació continuada. L'assignatura tindrà una única convocatòria d'avaluació cada curs acadèmic. Les tasques de recuperació d'alguna activitat d'avaluació continuada no entregada o no superada per l'alumne durant el període de classes, tindran lloc durant les setmanes lectives sense classe en una data establerta prèviament pel professor i comunicada als alumnes. En aquesta data

els alumnes, a més d'entregar l'activitat pendent, hauran de respondre i aprovar un test breu de coneixements sobre els continguts del bloc temàtic on s'emmarqui l'activitat en qüestió.

D'altra banda, dins l'horari presencial de l'assignatura, i com a complement dels continguts teòrics, es duran a terme diferents classes pràctiques d'acord amb una temporalització que els alumnes també coneixeran des del començament del període lectiu. Aquestes pràctiques seran avaluades mitjançant una memòria final dels diferents casos realitzats.

A un nivell més concret i segons el model dels crèdits ECTS, l'assignatura suposa 85 hores de treball, de les quals 42 hores són de classe teòrica/pràctica i la resta (43) corresponen al treball extern de l'alumnat. Atès que hi ha cinc activitats d'avaluació continuada de la part teòrica, juntament amb una memòria de les pràctiques realitzades a classe, el còmput aproximat d'hores de treball extern de l'alumne per cada activitat d'avaluació es pot establir aproximadament en unes 7 hores. Aquest còmput inclou la lectura d'articles o casos pràctics, la consulta de pàgines web o bases de dades, la consulta de bibliografia i de material docent obligatori o complementari, la integració de dades, la reflexió valorativa sobre les dades obtingudes i la redacció escrita de la resposta a les qüestions plantejades en l'exercici.

La nota final serà el resultat de la mitjana aritmètica de les quatre activitats d'avaluació continuada de la part teòrica i de la memòria de la part pràctica, juntament amb altres dades (assistència a classe, interès, aportacions personals, participació en les classes pràctiques, etc.) valorades de forma global pel professor.

El material docent obligatori pels alumnes consistirà en un dossier de diapositives utilitzades en les exposicions teòriques i un dossier de material utilitzat en les classes pràctiques.

També existirà un dossier de material complementari sobre l'assignatura i un dossier legislatiu sobre víctimes que, tot i no ser de lectura obligatòria, permeten a l'alumne profunditzar en alguns aspectes concrets del temari i poden servir d'ajut per resoldre determinades activitats d'avaluació continuada.

BIBLIOGRAFIA RECOMANADA

a) Manuale introductoris generals:

- Baca Baldomero, E.; Echeburúa Odriozola, E.; Tamarit Sumalla, J.M. *Manual de victimologia*. Ed. Tirant lo Blanch. Valencia, 2006.
- Garcia-Pablos de Molina, A. *Criminología: una introducción a sus fundamentos teóricos*. Ed. Tirant lo Blanc. Valencia, 2005.

- Garrido,V.;Stangeland,P.;Redondo,S. *Principios de Criminologia*. Ed.Tirant lo Blanch.Valencia,2006.
- Landrove,G. *La Moderna Victimologia*. Ed.Tirant lo Blanch. Valencia, 1998.
- Soria Verde, M.A.; Saiz Roca, D. *Psicología Criminal*. Ed. Pearson-Prentice Hall. Madrid, 2006.
- Soria Verde, M.A. (Coord.). *Manual de Psicologia Penal Forense*. Ed.Atelier. Barcelona,2002.

b) Bibliografia específica i altres textos especialitzats:

- Asociación Americana de Psiquiatría. *DSM-IV-TR: Manual Diagnóstico y estadístico de los trastornos mentales, texto revisado*. Ed. Masson. Barcelona, 2002.
- Bustos,J y Larrauri,E. *Victimologia:presente y futuro*. Ed.PPU. Barcelona,1993.
- Cantón Duarte,J. y Cortés Arboleda,M.R. *Guia para el abuso sexual infantil*. Ed.Pirámide. Madrid,2003.
- Diges,M. y Alonso-Quecuty, M.L. *Psicologia Forense Experimental*. Ed. Promolibro. Valencia,1993.
- Echeburúa,E. y Del Corral,P. *Manual de Violencia Familiar*. Ed.Siglo XXI. Madrid,2002.
- Garcia Rodriguez. *Código de los derechos de las victimas*. Instituto Andaluz de Salud Pública. Sevilla, 2004.
- Generalitat de Catalunya. *Enquesta de seguretat pública de Catalunya*. Departament de Justícia i Interior,2004.
- Hirigoyen,M.F. *El acoso moral: el maltrato psicológico en la vida cotidiana*. Ed.Paidós. Barcelona,1999.
- Labrador,F.J.; Paz Rincón,P.; De Luis,P.; Fernandez-Velasco,R. *Mujeres victimas de la violencia doméstica*. Ed. Pirámide. Madrid,2004.
- Lazarus,R.S. y Folkman, S. *Estrés y procesos cognitivos*. Ed. Martinez Roca. Barcelona,1986.
- McGuire, M.; Morgan, R.; Reiner, R. *The Oxford Handbook of Criminology*. Oxford University Press. Oxford, 2004.
- Soria,M.A. *Modelo Transaccional de la Victimización*. Tesi doctoral. Universitat de Barcelona. Barcelona,1992.

- Soria, M.A. y Hernández, J.A. *El agresor sexual y la víctima*. Ed. Marcombo. Barcelona, 1994.

PLANIFICACIÓ TEMPORAL ASSIGNATURA

1ª SETMANA : Presentació assignatura (temari, objectius, avaluació, horaris) / Exposició teòrica

2ª SETMANA : Exposició teòrica / Pràctiques

3ª SETMANA : Exposició teòrica / Pràctiques

4ª SETMANA : Exposició teòrica / Lliurament enunciat PAC1 pel professor

5ª SETMANA : Exposició teòrica / Entrega solució PAC1 pels alumnes / Pràctiques

6ª SETMANA : Exposició teòrica / Nota PAC1 i Comentari grupal / Lliurament enunciat PAC2 pel professor

7ª SETMANA : Exposició teòrica / Entrega solució PAC2 pels alumnes / Pràctiques

8ª SETMANA : Exposició teòrica / Nota PAC2 i Comentari grupal / Lliurament enunciat PAC3 pel professor

9ª SETMANA : Exposició teòrica / Entrega solució PAC3 pels alumnes / Pràctiques

10ª SETMANA : Exposició teòrica / Nota PAC3 i Comentari grupal / Lliurament enunciat PAC4 pel professor

11ª SETMANA : Exposició teòrica / Entrega solució PAC4 pels alumnes / Pràctiques

12ª SETMANA : Exposició teòrica / Entrega nota PAC4 i Comentari grupal / Entrega treball o memòria de pràctiques pels alumnes.

13ª SETMANA : Exposició teòrica / Notes finals / Dubtes